

ISLAM I OCCIDENT

Cristianisme i Justícia
(Consell Permanent)

Sumari

Introducció: un conflicte cultural

1. L'islam com a religió
2. El xoc: ¿democràcia contra fonamentalisme?
3. Per on anem?
4. Una paraula a Europa
5. Camins de solució
6. Una paraula per als cristians

Conclusió

Apèndix

¿Com pots dir al teu germà: “Deixa’m que et tregui la brossa de l’ull”, si tu tens una biga en el teu? Hipòcrita, treu primer la biga del teu ull i llavors hi veuràs prou clar per a treure la brossa de l’ull del teu germà. (Mt 7, 4-5)

INTRODUCCIÓ

A finals d'octubre del 2001, el món està vivint una situació de conflicte. No de guerra: atès que aquesta suposa una declaració oficial i neta identificació dels contendents. Alguns la qualifiquen de "croada" (antiterrorista) demostrant amb això que poc que hem evolucionat des de l'Edat Mitjana fins avui. Potser la millor descripció del nostre moment és que *estem davant d'una amenaça de mundialitzar situacions com la d'Israel i els palestins*, i de convertir tot el món en una espècie d'Orient Mitjà, una espècie d'Ulster globalitzat, o una gran Colòmbia... És a dir: situacions marcades per aquesta dinàmica de terrorismes bojós o desesperats, i respostes desproporcionades.

Els agents d'aquest conflicte no són les religions. No vivim un enfrontament entre el cristianisme i la religió musulmana. Ja que, d'una banda, el món occidental ja no és cristià; hi pot haver uns quants cristians excel·lents, però ni la cultura oficial, ni els gestors, ni els mestres o les veus autoritzades d'Occident són avui cristians. De l'altra, el món islàmic és, en realitat, molt més plural del que sembla. Hem sentit musulmans fervorosos desautoritzar la religiositat d'un Bin Laden. O sabem que països que practiquen en el seu interior un dur integrisme islàmic, com l'Aràbia Saudita, són desautoritzats en el món musulmà com a falsos creients, per la seva política exterior...

Les religions intervenen en el conflicte perquè elles s'expressen sempre d'una manera cultural. Però *el veritable enfrontament del moment actual és un conflicte entre l'Islam com a cultura, i l'Occident desenvolupat, entès també com a cultura*. Aquest Quadern es proposa analitzar una mica aquestes dues cultures en conflicte, amb una especial atenció a la nostra, atès que està escrit per occidentals i, preferentment, per a occidentals. No sabem com evolucionarà el conflicte. I és probable que, quan aparegui aquest Quadern, hagin passat coses que en aquests moments no eren previsibles. Per això ens hem de limitar a parlar de les causes històriques que l'han provocat. Tant de bo aquesta mirada a les causes aportí també elements de solució (1).

Per necessitats informatives, tanmateix, començarem amb una ràpida informació sobre l'Islam com a religió.

1. L'ISLAM COM A RELIGIÓ

És molt difícil parlar d'una religió des de fora i en només dues pàgines. Les línies següents pretenen presentar únicament aquells aspectes de la religiositat islàmica que poden intervenir en el conflicte cultural. Pressuposem que totes les religions contenen afirmacions dialèctiques sobre la Divinitat, que són difícils d'harmonitzar, però que totes dues han de ser mantingudes. Aquestes afirmacions acostumen a ser la font dels seus problemes en aquest món. I acostumen a girar entorn de la Grandesa i la Llunyania de Déu (allò que el fa ser "Déu"), i la seva Presència i proximitat respecte a nosaltres (allò que ens permet conèixer-lo, tractar amb Ell o donar-li culte, etc.).

1. Déu i l'home

Com ja sabem, "islam" significa submissió. L'Islam és una religió marcada per la seriositat de Déu. Mahoma va considerar supersticioses o politeistes moltes formes de culte i moltes afirmacions cristianes de l'entorn que va conèixer (v. gr. sobre l'Encarnació, o sobre la mort en creu de l'Enviat de Déu...). La seva primera obsessió va ser un monoteisme absolutament pur ("només Déu és Déu"; "i no hi ha més Déu que Ell"), en el qual Déu quedi en el seu lloc i l'home en el seu.

Per això, tot i que cregui en l'altra vida, l'Islam no accepta que sigui una vida "amb Déu" tal com la promet el cristianisme. Expressions com la del Nou Testament: "Sabem que quan es manifestarà serem semblants a ell, perquè el veurem tal com és" (1Jn 3, 1s) són inconcebibles –si no blasfemes– per a un musulmà. L'altra vida es manté dins dels límits de la creaturitat humana i només pot ser descrita com un "més ençà" agradable (2

). Definicions bíbliques de l'home com a "fill de Déu" en sentit ple, o com la frase evangèlica que "ja no us diré servents sinó amics", són també blasfemes per a un musulmà. Déu queda en el seu lloc i l'home en el seu. I tot i que Al·là és confessat en cada sura (o capítol) de l'Alcorà com a "clement i misericordiós", entre els cent noms de Déu falta precisament l'únic que li dona el Nou Testament: "Déu és Amor". Per al musulmà, Déu és Senyor i no *Abba* en el sentit que donava Jesús a la paraula Pare (3).

2. La història

Per això, també Déu serà Jutge, Premiador i Punidor del que hàgim fet en aquesta vida. Però *no pot ser meta de la història*. La història humana no pot ser cridada a "acabar" en Déu (en el sentit del cel cristià). I per això, l'encarnació de Déu o la Resurrecció de Jesús definida com "la fi de la història avançada en ella" (Pannenberg) són afirmacions falses i blasfemes.

I, tanmateix, la profunda religiositat de l'Islam no es resigna a deixar Déu només en la seva dimensió transcendent (com faria v. gr. la filosofia que anomenen "deista"). Déu marca tota la vida de l'home. Tota la realitat està amarada de Déu, que és difícil comprendre que pugui ser "autònoma" en el seu funcionament. D'aquí ve això que s'acostuma a anomenar "temptació teocràtica", o dificultat per assumir la secularitat que, encara que sigui una dificultat pròpia de tots els universos religiosos, potser és més forta en l'Islam. La profunda pietat de l'Islam no entén el que un cristià en diria "kénosis" (o anorreament) de Déu en la nostra realitat. La "paraula de Déu" precisament per ser-ho, ja no pot ser

paraula humana: per això l'immens respecte de l'Islam al text sagrat. L'Islam és, en aquest sentit, la més "religiosa" de totes les religions de la terra. Sempre Déu quedarà "en el seu lloc" de Senyor, i l'home en el seu de criatura, sense que sigui possible modificar aquesta situació ni tan sols per Gràcia o favor de Déu. Tot això la converteix, també, en una religió enormement senzilla.

3. La mística

El que hem descrit és la religió oficial. Però allà on l'experiència de Déu és autèntica desborda sempre els esquemes oficials. Doncs, bé, l'Islam ha llegat a la humanitat un dels tresors més grans de la literatura mística. Ens referim a tot aquest corrent que s'estén durant uns set segles, des de Bagdad fins a Espanya i que és coneguda amb el nom de sufisme. El sufisme és un camí de purificació personal, molt seriós i, alhora, molt bonic.

Però en ell, l'experiència de la proximitat de Déu ha estat de tal intensitat que l'acosta moltes vegades a formulacions d'estil "cristià" en les quals la distància entre Déu i l'home sembla esfumar-se. Per aquest segon punt, el sufisme avui està considerat sospitós en la majoria de les societats islàmiques i, en alguna, fins i tot, prohibit. Però la seva bellesa s'està convertint en un producte de "consum" per a la nostra avorrida societat occidental, que té el perill de banalitzar-lo pel fet de desconèixer la seriositat dels seus camins de purificació personal (4).

4. Acusacions falses o desfigurades

En resum: *aquesta profunda afirmació de la unitat i de la transcendència de Déu, haurà de reflexionar com aquest Déu pot marcar tota l'existència de l'ésser humà, sense anul·lar la seva autonomia* i la de la creació. Però fixem-nos-hi bé: totes les religions tenen, d'alguna manera, aquest mateix problema. Si ara l'evoquem no és tant per criticar-lo com per defensar l'Islam de moltes acusacions tòpiques que avui se li fan. Per exemple:

a. La "guerra santa"

És una mala traducció d'una paraula que significa "esforç" i que es refereix moltes vegades a la guerra de l'home contra si mateix, contra tot allò que hi ha en ell de contrari a Déu, no contra els altres creients que, en l'Alcorà, són profundament respectats. Quan la religiositat musulmana se sent agredida, és quan aquest esforç es pot convertir en guerra. I aquesta agressió l'han sentit moltes vegades els musulmans en les seves relacions amb Occident (5). Però el mateix Alcorà ensenya: "gens de coacció en la religió. El camí veritable se sap distingir ell sol de l'error" (2,257). I tot i que és cert que Mahoma va recórrer a les armes quan va veure el primer rebuig de la seva predicació, pels rics comerciants de La Meca, això no obstant, un factor decisiu en l'expansió de l'Islam és que va trobar un món enormement dividit i ple de lluites entre faccions, de manera que no va ser difícil trobar complicitats en qualsevol dels llocs on va arribar, i actuar (dit amb una paraula avui molt de moda) com una primera "globalització". Per no citar en aquest punt la coneguda història de la seva entrada en l'Espanya de Don Rodrigo, evoquem una dita atribuïda als "monofisites" de l'Orient cristià: "el Déu de la venjança ha enviat l'àrab per lliurar-nos del romà". Si la guerra santa ha estat tantes vegades desfigurada (i ja des dels inicis, per aquells mateixos comerciants acabats que, al començament havien rebutjat la predicació de Mahoma i després hi van veure una oportunitat d'expansió per als seus negocis), serà bo recordar que una desfiguració molt semblant va tenir lloc en el cristianisme de l'Edat Mitjana, amb les anomenades "croades". En canvi, l'Islam va ser tolerant allà on es va implantar. I pot ser bo recordar que un dels sants més grans (i teòlegs) cristians del s. VIII, Sant Joan Damascè, aparegué en plena dominació àrab i havia estat tresorer del califa de Damasc.

b. La dona

Del tema de la dona cal dir el mateix. Res en l'Alcorà no autoritza pecats masculins del tipus talibà. La barbàrie de la mutilació genital no ha brotat de cap precepte alcorànic (ni és, en el seu origen, un producte del món musulmà) sinó de falses solucions socials primitives, davant de les quals els occidentals no hauríem d'oblidar aquells "cinturons de castedat" del nostre segle XIII: en tots dos casos es tracta de falses solucions arbitrades pels mascles en defensa pròpia, amb el fàcil recurs d'apel·lar a Déu per justificar-les, segons aquesta terrible temptació humana d'apel·lar al més sagrat com a reforç dels propis

afanys i privilegis.

2. EL XOC:

¿DEMOCRÀCIA CONTRA FONAMENTALISME O DOS FONAMENTALISMES ENFRONTATS?

Fins al 1989, el món musulmà havia existit sense assolir ni la presència universal ni la satanització que ha experimentat des d'aleshores. El 1989 va caure l'URSS i el 1991 ja vàrem tenir l'atrocitat del Golf, qualificada pels seus autors com el començament d'un nou ordre mundial.

El comunisme havia estat fins aleshores l'enemic absolut, el "mal total" la sola existència del qual ens legitima tota classe de violències per protegir-nos-en. El procés que va des de 1989 fins als nostres dies ens autoritza, com a mínim, a sospitar si no serà que *el nostre "ordre" occidental necessita un enemic absolut per poder subsistir com a tal.*

1. La necessitat d'un enemic absolut

Quina seria la raó d'aquesta necessitat d'un enemic absolut? Simplement la urgència de trobar una explicació que justifiqui les contradiccions de la nostra cultura occidental, les proclamacions de la qual són de tolerància mentre que els seus fets són de dominació, i els seus llenguatges són de pau mentre que els seus fets són de violència. Una contradicció que resideix en *la incompatibilitat última entre els ideals antropològics i els ideals econòmics d'Occident.*

2. La contradicció d'Occident

2.1. En efecte: la gran contradicció d'Occident resideix en *la impossibilitat d'harmonitzar la seva raó crítica i la seva raó econòmica.* La Modernitat neix esgrimint les possibilitats crítiques de la raó humana: "atreveix-te a pensar", ensenyava Kant. Però la nostra economia se sustenta 'en' (i només pot funcionar 'amb') una falta total de raó crítica: el més important és la confiança (qui no està cansat de sentir a parlar de "la confiança dels inversors" o "la confiança dels consumidors"?). Ens proclamem fills dels mestres de la sospita, però, qui no sap que una sospita una mica estesa pot ocasionar una veritable hecatombe financera? El més decisiu en la nostra economia és l'acceptació acrítica del sistema de mercat, els dogmes del qual han substituït els antics dogmes de la religió o de la tradició típics del món antic.

Com acostuma a passar en aquests casos d'autoritarismes acceptats, aquests procediments són d'una eficàcia enlluernadora, capaç de justificar-se només pels seus resultats, *si s'aconsegueix que ningú no preguntí pel preu* d'aquests resultats. Així és com l'economia ha fet callar la raó crítica, ha llançat contra ella les mateixes excomunioncs que abans llancés la religió. I ha tornat a recaure en un nou fonamentalisme, que és inconscient del seu caràcter acrític, i que només té ulls per al fonamentalisme islàmic.

2.2. Com a consèquència d'això, Occident ha estat presa d'una altra contradicció entre els ideals humans de la Modernitat i els seus ideals econòmics. La Modernitat descobreix la dignitat de l'ésser humà (de tots els éssers humans) i la igualtat entre tots els homes. Però els mateixos pares de la Modernitat (com Voltaire i Montesquieu) contradiuen *fins i tot teòricament* els ideals proclamats, tot admetent, per raons econòmiques, la legitimitat de l'esclavitud i de la compravenda d'esclaus, perquè eren indispensables per mantenir el preu del nostre sucre i el nostre cacau. I reduint al final els ideals universals de la modernitat, a l'àmbit exclusiu del nostre món occidental. També davant d'aquesta segona contradicció, la cultura occidental ha estat enormement acrítica. No està permès pensar lliurement ni contra els dogmes ni contra els interessos del poder (que acostumen a estar sustentats pels dogmes).

D'aquesta manera, mentre que el discurs occidental ha omplert el món d'esplèndids ideals humans en els

quals tots podríem reconèixer-nos i unir-nos, la praxi occidental dels últims anys ha difós tàcitament l'ensenyament que els fins polítics (i això de polítics és un dir, atès que aquests fins sempre han estat al servei d'interessos econòmics) justifiquen tots els mitjans, fins i tot la mort d'innocents (6) ¿Tenim dret a estranyar-nos si després ens responen amb la mateixa moneda? Perquè Occident no solament ha practicat aquesta manera de veure sinó que ha acabat per justificar teòricament aquesta pràctica: les nostres guerres sempre són les del bé contra el mal absolut (i la ingenuïtat de Bush júnior va cometre la relliscada de proclamar-ho així, tranquil·lament, parlant de la “justícia infinita” i de “la guerra del bé contra el mal”). Ara bé, *aquest plantejament contradiu en el fons tota la visió que el món occidental ha tractat de construir i de difondre com a fonament de la societat i la convivència humanes: la d'una sana laïcitat i una acceptació de la pluralitat. Més endavant tornarem sobre aquest punt.*

3. El veritable enfrontament

El llibre bíblic de Daniel (en el capítol 7) descriu una visió en què apareixen quatre bèsties (7)^a les quals es contraposa una “figura humana” (“Fill de l'Home”) que és la que té la veritable força i entorn de la qual es congrega el veritable poble. Seguint aquesta al·legoria, podríem evocar també que la recent història del món està marcada per unes altres quatre pretensions imperials, totes amb la seva promesa de falsos paradisos i la seva opressió del que és veritablement humà:

- a. l'imperi “de raça” dels nazis que va produir un primer holocaust;
- b. l'imperi “de classe” dels soviètics, que va produir el Goulag;
- c. l'imperi del mercat que ara està produint un nou *apartheid* i una multitud d'holocaustos dels quals nosaltres preferim no ser conscients, o mirar-los com unes etapes provisionals, que són perverses però necessàries.

— d. I, finalment, els somnis d'un imperi panarabista, que han brotat aquí i allà del record d'èpoques passades i com a anhels que encara esperen reeixir perquè se senten segurs de la seva força. De tant en tant, aquests somnis deixen entreveure les seves possibilitats de mal en episodis com el dels talibans afganesos o la persecució de Shalman Rusdie per l'Iran.

Fem aquesta espècie d'al·legoria perquè resulti perceptible que, un cop caiguts els dos primers, no queda, per al present en què ens trobem, més que la lluita entre el tercer i el quart d'aquests imperis. I aquesta previsió es confirma si tenim en compte que el món àrab no és solament el que més es resisteix a la penetració cultural i econòmica d'Occident, sinó, a més, el propietari més gran d'un petroli que s'ha convertit en l'“aire” que respira la nostra economia occidental. No és casualitat que gairebé totes les grans croades empreses pels Estats Units en nom dels grans valors, hagin esdevingut a llocs i en situacions en les quals hi havia interessos econòmics. Aquí es reflecteix, una altra vegada, la contradicció d'Occident de la qual acabem de parlar. Quan hi va haver la guerra del Golf ja es va parlar de “sang per petroli”. I ara és impossible desconèixer l'afany tenaç dels Estats Units per la construcció d'un oleoducte que transporti el petroli de l'Àsia Central cap als ports pakistanesos de l'Índic. Aquest oleoducte hauria de passar per l'Afganistan i, fins ara, les converses amb els afganesos per aconseguir-ho no havien donat cap resultat (8)...

Aquesta sospita ha de quedar en peu. Sense oblidar-la en absolut, a les pàgines que segueixen voldríem cenyir-nos més aviat a l'aspecte cultural del xoc al qual assistim. Podríem definir-los com *el xoc entre la secularitat total* (que és impossible, com intentarem demostrar) *i la religió política* (que també és impossible, com intentarem demostrar).

3. PER ON ANEM?

En l'enfrontament d'aquest segle recent començat sembla que hi haurà, d'una banda, la força de la refinada crueltat armamentista unida a la misèria de l'enemic. I, de l'altra, la crueltat de l'odi acumulat unida a la constatació de com ens fa de vulnerables la nostra por.

1. Més desesperació que religió

La religió serà manipulada com qualsevol altre element humà que pugui donar força. Serà menys manipulada a Europa que ha sabut acceptar millor una necessària laïcitat (o, en tot cas, alguns a Europa aprofitaran aquesta manipulació per a noves croades antireligioses). Podria ser-ho més als EUA, país molt més supersticiós que Europa, encara que la llibertat d'expressió permetrà que altres veus (baptistes, catòliques, etc.) s'aixequin públicament contra aquesta manipulació. Aquest és un dels grans valors d'aquesta llibertat d'expressió. On ella no existeixi i hi hagi, a més, menys escolarització –com en el cas del món àrab–, la religió serà molt més manipulada només que sorgeixin figures intel·ligents, amb capacitat de convocatòria i sense escrúpols, com és el cas d'Osama Bin Laden.

Només en posarem un exemple: segons l'Alcorà, els cristians són “els més propers a l'amor del Creients (9)”. Això demostra la tremenda infidelitat de Bin Laden al seu origen, quan qualifica la situació actual com “una guerra dels Creients contra els cristians”. D'altres veus musulmanes ja l'han contradit en aquest punt. I, tanmateix, després d'aquest pèssim ús de la religió (que en el fons busca manipular més fàcilment el sentiment dels seus coreligionaris), cal donar la raó a Bin Laden en molts dels seus judicis *polítics*. “Noblesa obliga”.

En efecte: Occident no té perdó pel drama dels palestins, l'ONU té una enorme culpabilitat en l'actual situació mundial (tot i que aquesta culpabilitat derivi del fet que no aconsegueix alliberar-se de la submissió als Estats Units), el seu actual secretari no és un “criminal” (com va dir Bin Laden), però ha estat una joguina dels governs nord-americans (que per alguna cosa van forçar la destitució de l'anterior secretari, Butros Galli, amb la passivitat europea). I l'exemple més feridor: ha estat necessari venjar l'atemptat de les torres i necessitar per a la venjança suports àrabs, perquè tant Bush com Blair declarin que el problema de l'Orient Mitjà s'ha de resoldre amb la proclamació d'un estat palestí i el respecte a la ja oblidada resolució 242 de les Nacions Unides (que té més de 30 anys d'existència i que Israel i els EUA han incomplert sistemàticament). Però, també, en la passada barbàrie del Golf s'havia demanat una solució al problema palestí, com a mesura per evitar futurs conflictes, i la resposta de l'aleshores president G. Bush pare, va ser que això no era possible en aquells moments, però que, quan acabés la guerra, es resoldria aquest problema. Per descomptat, l'anomenada “guerra” va acabar i, en els deu anys següents, el problema palestí va continuar empitjorant.

Realment, i encara que ens sàpiga greu, no podem tenir crèdit els homes d'Occident. Perquè, a poc a poc, Occident ha anat abandonant les armes de la raó (a les quals proclama que deu el seu origen) per substituir-les per la raó de les armes.

2. Més por que raó moral

Però la por és un pèssim conseller i els occidentals tenim por. Vegem algunes de les nefastes conseqüències d'aquesta por, en el que fins ara va de conflicte, que intentarem formular amb un cert bon humor.

2.1. "Imperis a punt de patir un atac de nervis"

Una cosa així sembla la nostra situació. El nostre pànic davant de l'àntrax o la recessió econòmica, les imatges de prevenció difoses per la televisió, contrasten amb la valentia d'aquells que no tenen por simplement perquè sempre han viscut entre aquestes i altres amenaces pitjors. I la despesa de mils de milions de dòlars diaris en defensa resulta irracional perquè contribuirà a incrementar la crisi econòmica i perquè amb menys inversió, però feta abans i a temps, podrien haver-se obviat moltes de les causes dels nostres conflictes.

Els governs del primer món haurien de preguntar-se si la seva reacció no s'assembla massa a la del boxador que descriu l'apòstol Pau: sempre "dóna cops de puny" (1 Cor 9,27), va a cobrir el lloc on ha estat copejat i, amb això, deixa al descobert un nou flanc per a l'atac. Per això diu la dita que "val més prevenir que curar".

2.2. "La guerra dels idiotes"

Com en aquella pel·lícula de F. Bever "El sopar dels idiotes", pot acabar resultant que "l'idiota-buscat" sigui menys estúpid que aquells que el busquen. Hem fet el ridícul invocant conceptes com el de "guerra justa", sense tenir ni idea del que significa aquest concepte en la tradició moral d'Occident, ni de les condicions elementals per poder encunyar aquesta expressió, cap de les quals no es complia ara (1). Fa tristesa que quan la CNN informa (i poc) de morts civils a l'Afganistan, afegeixi el locutor, aixecant la veu, que no hem d'oblidar que tots aquests morts són "per venjar els milers de morts entre nosaltres". Així ens estem convertint en més terroristes que aquells a qui combatem.

3. "L'aprenent de bruixot"

Tots els terroristes malvats a qui ara intentem exterminar, van ser promoguts, armats, entrenats per nosaltres mateixos i van rebre el nostre suport. Així va passar no solament amb Bin Laden, sinó amb Sadam Hussein, amb Noriega, amb Pinochet o amb la dreta salvadorenca... Sense necessitat de posar-nos religiosos, hi ha una frase que l'Alcorà acostuma a repetir i que podríem aplicar-nos: "no n'aprendreu mai?" Aquest immediatisme curt de vista, i la nostra incapacitat per mirar les coses a llarg termini ens tornen molt vulnerables davant d'aquells a qui la mateixa magnitud dels seus problemes i la pròpia impotència els ensenyen a ser pacients, i a tractar de resoldre'ls molt a poc a poc, de vegades sense cap altra sortida que la d'aquell proverbi: "asseu-te a la porta de la teva tenda fins que vegis passar el cadàver del teu enemic".

4. Rèquiem per la democràcia?

Seria terrible que els avions de l'11 S no destrossessin solament unes torres materials gegantines, sinó el gran edifici de la democràcia mateixa que era la realització de la qual Occident podia sentir-se més orgullós (malgrat el seu lamentable estat actual). De fet, estem veient que l'obsessió per la seguretat ens va fent acceptar retallades a la nostra llibertat, en informació, en capacitat de moviment, etc. I això contradiu el famós principi de Benjamin Franklin, "pare de la pàtria" per a molts occidentals: "els qui sacrifiquen la llibertat a la seguretat, no mereixen ni l'una ni l'altra". El filòsof Hobbes, en una obra famosa (Leviatán), ja va descriure aquest procés pel qual els ciutadans entreguen la seva llibertat a un poder absolut que els alliberi de la por. Si aquest procés es consuma entre nosaltres, encara que sigui a poc a poc, no serà solament la mort de la democràcia sinó la victòria més gran de Bin Laden.

D'un enfrontament així, entre la desesperació i la por, pot esperar-se molt de mal i durant molt temps, llevat que ens decidim a donar entrada en el conflicte a aquesta raó crítica i dialogant de la qual Occident es vanagloria. No hi ha cap motiu per pensar que el diàleg pot ser eficaç en el cas de terrorismes de dins (com ara el de l'IRA) i no per a terrorismes de fora. Només una forma no reconeguda

de racisme occidental podria argumentar així. Llevat que, el que en realitat pensem, sense atrevir-nos a confessar-ho, és que ja és massa tard per això...

4. UNA PARAULA A EUROPA

La inevitable brevetat d'aquest Quadern ens ha obligat a parlar genèricament d'"Occident", sense distingir gaire entre els EUA i Europa. No desconeixem algunes diferències, ni tampoc la falta actual de personalitat d'una Europa submissa (més que aliada) a l'amic americà. Però com que la majoria dels nostres lectors són europeus, preferim reflexionar un moment sobre Europa.

1. "Vés en compte de no perdre la teva ànima"

"L'ensulsiada clamorosa de la famosa 'línia Maginot' cap al 1940, va posar en relleu la major eficàcia del nazisme alemany enfront de tots els plans militars francesos. Però, a la llarga, va anar demostrant també la major immoralitat que hi havia a l'arrel d'aquesta eficàcia. I una cosa important: això gairebé ningú no ho veia aleshores! L'opinió majoritària i triomfant era, llavors, amb els invasors, encara que avui quasi ningú no estigui amb ells. Contra aquests invasors, un grup de cristians va fundar ràpidament, desesperadament, la revista Témoignage chrétien, el primer número de la qual aparegut i vilipendiat el novembre de 1941, portava per títol: 'França, vés en compte de no perdre l'ànima', i era obra, ni més ni menys, que de Gaston Fessard (11)".

Aquesta evocació (que vam fer per primera vegada fa deu anys) ens sembla una paràbola de l'actual situació d'Europa, envaïda per un eficacisme econòmic que sempre triomfa a costa del que és més nostre, del que és més humà. Des d'aquest exemple del passat, potser hauríem de dirigir a l'Europa d'avui una paraula semblant: "Vés en compte de no perdre la teva ànima".

Quan aparegui aquest Quadern, l'euro serà ja l'única moneda europea. Això suggereix una reflexió senzilla: si s'haguessin dedicat a l'elaboració d'una política exterior comuna, només la meitat dels esforços i del temps que s'ha dedicat a la consecució d'una moneda comuna, en aquests moments no ens hauríem d'avergonyar del trist paper de comparsa (o de la falta de paper) que Europa està jugant en la construcció del món. És, efectivament, una vergonya la Desunió Europea en matèria de política internacional, que contrasta amb la Unió Europea en assumptes monetaris.

Aquesta observació no afecta solament les autoritats de la nostra Europa "virtual". Hi juga un paper important la *desmotivació d'uns ciutadans fills del consumisme i la postmodernitat*.

2. La cultura de la desmotivació

Al començament de la dècada dels noranta, quan començava a percebre's l'allau de l'anomenat neoliberalisme, una plèiade d'analistes socials advertia que el perill de la nova situació era crear una generació de ciutadans desmotivats, que després seria el millor brou de cultiu per a una nova estructura social totalitària.

Doncs bé: podria dir-se que la cultura que traspuen avui tots els mitjans de masses, i que molts qualificaren de postmodernitat, com a reacció al desencís després dels esforços 'prometeics' i orgullosos de la Modernitat, es pot resumir tota en tres principis com aquests:

- *És immoral renunciar a "quelcom" del que la realitat ofereix, atès que la realitat no permet grans il·lusions.* (I afegirem gràficament: encara que aquest "quelcom" sigui la dona del teu germà o els diners del teu proïsme).
- *També és absolutament immoral pretendre canviar res d'aquesta realitat.* I qui ho intenti es trobarà amb el càstig.

- Finalment, *encara és més immoral renunciar a alguna cosa per l'esperança de canviar una mica la realitat.*

Aquesta descripció no reproduceix criteris que es formulen expressament. Reflecteix més aviat l'inconscient d'una mentalitat que es transparenta en tots aquells productes de la indústria cultural que resulten “comercials”. En aquest context, les grans paraules són preses sempre com quelcom que “cal dir” per maquillar la realitat, però que ningú no ha de creure. Ha contribuït molt a aquesta falta de fe la dada innegable que les grans paraules i les grans promeses només acostumem a sentir-se en temps d'eleccions i de guerres: és a dir, en allò que ja s'ha anomenat temps de mentides (1).

Així, succeeix que un ciutadà abocat al seu consum narcisista, com a compensació d'una vida que no és fàcil, i manipulat, a més, per desinformacions controlades pels poders polítics i econòmics, o secretament censurades, per informacions convertides en autèntiques “catequesis” que adjectiven i qualifiquen els fets en lloc d'intentar acostar-los a ells i a les seves causes, aquest ciutadà tendeix a reaccionar iradament i despectivament quan ensopega amb algú que “comet el delict de prendre's la vida seriosament (13)”.

Hem d'afegir que, en molts països del món pobre, es comet aquest delict de prendre's la vida seriosament, precisament perquè la vida allà no és quelcom que es pugui donar per suposat. I que aquesta reacció nostra contra ells és una reacció mancada de crítica i una nova forma de fonamentalisme.

3. Un exemple

Posem un exemple d'aquesta mentalitat que intentem descriure: no és molt difícil endevinar que el més intolerable per nosaltres dels atemptats de l'11 de setembre no ha estat que fossin moralment injustificables (tot i que ho eren) ni que causessin víctimes innocents, sinó *que no podien ser convertits en objecte de consum*. Aquest ha estat precisament el gran recurs de la nostra cultura postmoderna contra tota interpel·lació de la realitat. En el nostre món hi ha unes altres mil coses tan injustificables moralment com l'ataemptat de l'11 S, ja sigui en el camp sexual, econòmic, social, militar, polític o de sofriment infantil. Però la contradicció del sistema ens les convertia en simples objectes de consum.

Ens hem cansat de sentir que “no hi ha alternativa”, i aquesta resposta ja té, fins i tot, la seva etiqueta: les sigles TINA que deriven de la frase anglesa “*There is not alternative*”. Aquesta absència d'alternativa tranquil·litzava les nostres consciències i ens portava a convertir els horrors del sistema en simples espectacles, atès que la forma d'aquest món és cruel i que “les utopies acaben fent més mal del que pretenien evitar”. Però això ja no podem fer-ho quan aquesta forma cruel ens ha amenaçat a nosaltres mateixos, llavors ja no ens val la resposta. I això és el que va posar en relleu l'ataemptat de les Torres bessones. Ara, de sobte, confessem que sí que hi ha alternativa, proclamem la utopia d'un món sense terrorisme i, fins i tot, exigim una croada contra ell. Oblidem, així, el que portàvem anys predicant: que “les coses són com són” i que “els horrors sempre han format part del ser de les coses”. O també que contra el terrorisme “no hi ha res a fer” i que l'afany de posar-hi fi farà encara més mal a les seves víctimes, igual que “l'afany de posar fi a la pobresa acabarà fent més mal als pobres”...

Així, el pitjor dels bàrbars atemptats de l'11 S no solament és el mal injust que van causar, sinó que han deixat en evidència la inanitat d'aquest argument en el qual tant havíem cregut. Ara resulta que “sí que hi ha alternativa”; i si no n'hi ha l'hem de buscar. La coneguda frase de Jesús sobre la palla a l'ull de l'altre i la biga en el nostre, es torna aquí d'una lluminositat engegadora.

5. CAMINS DE SOLUCIÓ

Ha de resultar evident que, en situacions tan difícils com la que hem creat, no hi hagi solucions prefabricades, que es puguin aplicar mecànicament, com qui encarrega una pizza a domicili. Només existeixen camins, que de vegades s'hauran de "fer tot caminant", però que en el seu recorregut ens poden permetre anar-hi trobant solucions. Insinuarem alguns d'aquests camins.

1. La necessitat d'il·lustrar l'Islam

La pregunta de com una religió es transforma en cultura és molt complexa i aquí no pot ser ni encetada. Atenent-nos a dades històriques, en l'anomenada "Espanya de les tres cultures" i en la seva època de més esplendor, l'Islam va demostrar que és capaç de conviure i que no és contrari a una il·lustració. Occident deu als musulmans el descobriment d'Aristòtil i l'exemple d'alguns pioners com Avicena i d'altres. Avui ens sembla evident que el món islàmic necessita una seriosa "il·lustració". Aquests acostumen a ser processos difícils que es fan millor des de la confiança que des de la imposició. Els estudis sobre l'experiència mística posen avui en relleu que aquesta (fins i tot en el cas que sigui autèntica) sempre és diferent de les formes en què s'expressa, les quals estan culturalment condicionades i vehiculen una part de l'experiència, però no la reproduïxen perquè ella és irreproduïble. Els mateixos autors místics ja ho pressentien i ho van expressar de mil maneres. La immediatesa de Déu sempre serà, per a nosaltres, una immediatesa mitjançada.

1.1. Alguns exemples

Dit tot això d'una manera molt casolana, avui sabem la facilitat amb què els textos religiosos antics presentaven com a manament diví el que no eren més que mesures sanitàries molt útils en societats primitives, però que no haurien resultat eficaces en la incultura ambiental, si no se les hagués revestit d'aquest halo sagrat.

Això val per a mil aliments impurs, rebuig total de l'alcohol, circumcisió, etc. I això ho comença a comprendre, d'una manera intuïtiva, l'immigrant que avui i entre nosaltres, es pren amb els companys de treball una cervesa i unes tapes de xoriço, i sospita que per això no ha ofès Al·là.

Amb un altre exemple més acadèmic: la sura (o capítol) 55 de l'Alcorà té a la part final una quantitat de repeticions que advoquen amb seguretat per una superposició de dues redaccions (un cas que també es dona una infinitat de vegades a la Bíblia), que una concepció immediatista de la "Paraula de Déu" rebutjaria escandalitzada.

1.2. El veritable problema

Només són exemples de menor importància. El problema més seriós es plantejarà a propòsit de la pretensió d'una religió política, que deriva de la profunda experiència que Déu amara totes les realitats i dimensions humanes. La versió occidental d'aquest problema es va produir en el que s'anomenà "la cristiandat", i en les pretensions passades de moda de ressuscitar-la avui. La dimensió "pública" de l'experiència religiosa autèntica és ineliminable (i només interessos partidistes dels polítics pretenen eliminar-la). Però el camí per a aquesta pretensió no passa de l'afany per una religió política, la qual

portarà necessàriament a la intolerància i a la necessitat d'eliminar l'“heretge”.

En la nostra opinió, l'Islam té un seriós camí a recórrer aquí. Però ni el menyspreu, ni el maltractament, ni la burla, ni un orgull racista cada vegada menys inconfessat hi ajudaran. Perquè, d'altra banda, l'Islam té raons serioses per sospitar que la nostra raó occidental és, en realitat, una raó dominadora, poc fiable i poc universalitzable com a raó. Uns han d'aprendre que la raó és incapaç de fonamentar amb plenitud moltes de les decisions últimes i més serioses de la vida de l'home. I els altres, han de reconèixer que, malgrat això, la raó és un instrument imprescindible per avaluar, controlar i conduir aquest tipus de decisions últimes, evitant que es converteixin en pures pseudomístiques, irracionals i cegues. Diguem ara una paraula sobre el primer membre d'aquesta dualitat.

2. La necessitat d'una laïcitat oberta

Quan en aquest escrit parlem de “religió”, no ens estem referint al cristianisme sinó a la religió islàmica. Per bé o per mal, el cristianisme ja no té crèdit a l'Europa occidental. Però tot el món àrab continua creient (i, de vegades, profundament) en Déu. Pretendre, doncs, que eliminar Déu és la solució del conflicte equival a no resoldre res (llevat la satisfacció pròpia) o a proclamar una persecució religiosa contra els àrabs, semblant a la que proclamaren els països comunistes contra el cristianisme. Aquesta és una solució falsa perquè la història ensenya que les religions creixen més com més se les persegueix. I, a més, és una solució inútil perquè un mínim de racionalitat permet comprendre que la veritable raó del conflicte no resideix en la fe en Déu, sinó en la desesperació, d'una banda, i la por, de l'altra (encara que després aquesta desesperació –com la por, d'altra banda– farà recórrer a Déu com qualsevol altra eina que li sembli útil).

El problema és més aviat que per posar fi a la desesperació d'ells, cal posar fi també a la “instal·lació” de tots nosaltres. Això és el que ens fa veritable pànic i el que ens neguem a afrontar. No solament la instal·lació en la nostra posició econòmica (de la qual ja hem parlat) sinó també *la instal·lació en la nostra increença per la qual ens sentim tan superiors i tan orgullosos*.

La laïcitat, per tant, no serà veritablement tal, si no sap deixar espai en el seu si a la possibilitat de la fe en Déu. I això no solament per raons polítiques de convivència, sinó també perquè ella mateixa suporta la seva pròpia ambigüitat.

2.1. Els límits de la laïcitat

En efecte: *els límits de tot això que anomenem secularitat o laïcitat es mostren amb l'aparició dels conflictes que són intrínsecs a la vida humana*. Qui els resol? Si hi ha òrgans destinats a això *per naturalesa*, ja introduïm un cert factor “confessional”: uns pseudosacerdots davant dels quals no és possible la neutralitat, i la saviesa dels quals permet resoldre el conflicte. Si se'n diu que aquests òrgans no estan destinats “per naturalesa” sinó per simple designació de la mateixa societat, fem un pas endavant però només hem ajornat el problema: ja que, d'acord a quins valors resoldran els conflictes aquests òrgans designats? D'acord amb els seus gustos subjectius o grupals, o d'acord amb uns valors *objectius* davant dels quals no és possible cap neutralitat, i l'aplicació dels quals és la que permet resoldre correctament el conflicte?

Si en aquest dilema optem pel primer membre, incorrem en el gran risc de confondre laïcitat amb “neutralitat”. I la neutralitat en tantes dramàtiques situacions del nostre món és impossible, o es converteix en una flagrant complicitat. Però si optem pel segon membre, estem una altra vegada introduint un element “confessional”. En efecte, significa això que hi ha d'haver un cos de valors comuns i compartits per la societat laica? Què hem de fer, aleshores, amb els membres d'aquesta societat que no comparteixin tals valors (v. gr. la unitat d'Espanya, per posar un exemple proper)? No hi ha també el perill que es filtrin dogmàticament uns pseudovalors com a valors “laics”?

Una cosa semblant ens passa amb el mercat: en la seva versió actual (mercat global) és molt discutible que aquest mercat sigui un valor social. Tanmateix, en societats que es proclamen laïques, els poders econòmics els demanen la defensa a ultrança de aquest mercat contra tota ingerència en ell. Això es fa, naturalment, en nom de la bona marxa de l'economia, però d'una economia que considera la “mercadització” de tot com un autèntic valor natural. Així anirem a parar a una espècie “d'estat confessional de mercat” que és el que són, en realitat, tots els estats que avui es proclamen laics. I, a sobre, els valors tenen la incomoditat que o són universals o “no valen”. Però, quin crèdit poden tenir les nostres proclamacions del valor de la vida, quan nosaltres som còmplices tranquils de desenes de milers de

morts de fam cada dia (1)? O quina vida és de més qualitat: la d'aquell que necessita matar els altres per defensar el seu nivell de vida o la d'aquell que entrega la seva vida amb la pretensió (potser il·lusa) de donar vida als seus? Són preguntes no gens còmodes per a les societats seculars.

En una paraula: *és pràcticament impossible que una societat se senti unida i en comunió dels uns amb els altres, si no ho està entorn d'uns valors autèntics, sinó solament entorn d'unes normes que facilitaran la convivència, com les normes de circulació faciliten el trànsit. Però, aleshores no és tan fàcil, ni de vegades tan possible, trobar l'harmonització entre aquests valors i una veritable laïcitat.*

2.2. Els camins d'una laïcitat sana

Aquest és el problema que les societats laiques han de reconèixer i suportar, no per abjurar de la seva laïcitat (que continua sent millor que qualsevol confessionalitat imposada), sinó per sentir la seva precarietat i la necessitat de continuar avançant en la recerca. I per comprendre que laïcitat no significa entossudiment total sobre ella mateixa, sinó reconeixement d'uns límits davant dels quals s'ha de romandre obert. Una veritable laïcitat ha d'implacar, per tant, un autèntic respecte davant del fet religiós o creient, encara que no s'hi entri ni es pretengui decidir sobre ell.

O amb unes altres paraules: el gran valor secular que és la tolerància no pot ser confós amb la neutralitat, encara que totes dues paraules tinguin alguna cosa en comú. La veritable tolerància no s'esdevé en nom de la falta de valors i de la indiferència davant d'ells, sinó precisament en nom dels valors. Però *si acceptem que laïcitat no és el mateix que una còmplice manca de valors, llavors, quan apareixen els valors sempre sorgeix la pregunta pel seu fals fonament.*

La secularitat intenta acceptar aquests valors, i deixa lliure la resposta a aquesta pregunta. És un projecte ambiciós i necessari per conviure, però enormement fràgil, atès que el fonament acostuma a condicionar el contingut dels valors. Aquest és el motiu dels intents actuals de cercar una "ètica mínima" amb la qual tots puguem conviure secularment i sense que aquest "mínim" signifiqui total (= "no hi ha més valors que aquests"). Ja que això seria, una altra vegada, una confessionalitat camuflada que serà l'amenaça perpètua de totes les societats seculars.

L'incòmode Nietzsche (incòmode *per als uns i per als altres*) ja va deixar plantejat aquest problema:

"tots som iguals *davant de Déu*. Però el problema és que ara Déu no existeix" deia el seu *Zaratrusta*.

D'on sembla que es desprèn que no tots som iguals, cosa que Occident intenta negar en les hores tranquil·les, però que proclama fanàticament quan se sent amenaçat. I si no tots som iguals serà inevitable que, tard o d'hora, més criminal o menys, sorgeixi algun Bin Laden que no ens deixi fer les digestions en pau.

3. Atacar les causes del terrorisme abans que no pas aquest

Qualsevol que conegui una mica el nostre món, i tingui l'experiència d'arribar a algun país de l'anomenat Primer Món, des de qualsevol part del planeta, l'experiència de passar, en molt poc temps, d'una misèria insuportable a una opulència adormidora, comprèn de seguida que una situació així no pot durar gaire. I aquest judici és aliè a tota consideració ètica o religiosa. És una percepció de sentit comú. La presència de molts periodistes durant aquests dies a l'Afganistan els ha permès viure una temporada en situacions similars (tot i que millorades) a les que viu el poble allà. Els periodistes ho fan per un sou, per servei a una causa, per amor a la informació o a l'aventura. Però saben que el seu sacrifici durarà poc, i molts es pregunten com una població pot aguantar tota una vida en condicions tan infrahumanes. Un judici semblant val per a la majoria dels llocs del globus, tot i que ara no siguin notícia i no reclamin periodistes. Doncs bé, en aquesta situació és irracional (fins i tot des d'un punt de vista econòmic a llarg termini) que nosaltres gastem bilions de dòlars en defensa posant en perill les nostres pròpies economies amb aquest malbarament, quan amb menys de la meitat d'aquestes xifres es podria posar remei a totes les causes de la desesperació dels pobles. Només la por cervical a alimentar futurs competidors, típic de la mala consciència dels poderosos, explica aquesta irracionalitat tan gran.

Recordem, en aquest context, una frase gràfica del papa Joan Pau II al Brasil: "si no donem a temps els nostres anells, acabaran tallant-nos els braços". Una altra vegada: aquest no és un judici ètic o religiós, sinó una simple veritat de sentit comú.

4. Replantejar la qüestió de l'armamentisme

Els EUA s'han negat a signar el tractat contra les armes biològiques i només ho han fet en forma de

declaració de bones intencions, sense poder coercitiu. Per això resulta patètic veure ara el president Bush tractant de recaptar adeptes per a la seva violència, amb l'argument que els terroristes podrien tenir aquestes armes (15). La idea que nosaltres sí que podem armar-nos perquè som "els bons" i defensem el bé absolut, i ells no perquè són "els dolents" és una d'aquestes formes de fonamentalisme contrari a tota laïcitat, de les quals acabem de parlar.

El món ja no tindrà seguretat mentre el problema de les armes no quedi reservat a una autoritat mundial elegida democràticament, i es treguin de les mans dels estats particulars. Sabem que aquesta proposta pot semblar il·lusa. Només volem afegir que l'alternativa a ella és que el terrorisme tingui armes nuclears, etc. Ens toca a nosaltres "elegir entre la vida i la mort".

6. UNA PARAULA PER ALS CRISTIANS

1. Per a aquells dels nostres lectors que comparteixin la fe en Jesucrist voldríem afegir una breu paraula. En contra d'algunes formes de religiositat que busquen fugir de la història, nosaltres creiem que la història és "teofànica", és el lloc on hem de buscar Déu. Però ha de quedar molt clar que *la història és teofànica perquè en ella hi ha els vençuts, els crucificats* d'aquesta història que no són els que l'escriuen, però que són tots recapitulats en El Crucificat a través del qual es va revelar Déu. La història no és teofànica perquè l'escriuin els vencedors (que és el gran perill de la dosi de religiositat fonamentalista que es dona als EUA i envolta l'actual president i les seves defenses de la venjança dels poderosos i de la pena de mort). La història tampoc no és teofànica perquè estiguem segurs que Al·là ens donarà un triomf final, ni un "premi" per tots els infidels que matem... Ho és simplement perquè, en l'esforç impossible per baixar de la creu els crucificats de la història, es pot fer (i molts l'han feta) la profunda experiència que "Déu mateix va en el nostre caminar", com diu una cançó castellana que hem cantat moltes vegades a les esglésies.

2. Tot recordant ara la contradicció d'Occident abans descrita, i els anònims factors econòmics latents en el conflicte, els cristians podríem entendre millor el significat de les paraules de Jesús: "No es pot servir Déu i Riquesa (1)". Qui va dir aquestes paraules no desconeixia les necessitats humanes, havia viscut tractant de posar-hi remei i "les seves entranyes es van commoure" davant d'elles. I encara que les seves paraules ens semblin intolerables, fins i tot als qui reconeixem la seva autoritat, ofereixen una de les millors radiografies de la nostra societat occidental. Una de les causes (tot i que no l'única) de la pèrdua de la fe a Europa està en que hem elegit "servir la riquesa". I als EUA, on s'ha mantingut més temps la religió, s'està posant en relleu que quan s'està al servei de la riquesa, s'està servint un déu que obliga a matar. Tot això ens hauria de fer pensar, encara que no estiguem disposats a acceptar-ho.

3. Finalment no tenim res a objectar, per descomptat, contra les trobades de pregària per la pau que s'estan duent a terme a diverses comunitats. Però sí que volem afegir que la pregària cristiana s'haurà d'assemblar, en aquest cas, a aquella coneguda pregària de sant Francesc d'Assís que no diu simplement "doneu-nos la pau", sinó: "Feu-me instrument de vostra pau. Que allà on hi hagi odi hi posi amor", etc. Tindria poc sentit resar per la pau si després combreguem amb algun dels seus enemics, per les raons que siguin.

CONCLUSIÓ

Potser aquest text els resulti a alguns massa negatiu. Voldríem aclarir que tot examen té com a objectiu precisament reconèixer les deficiències pròpies, sense que això impliqui desconèixer, ni molt menys negar, els elements positius d'Occident. Al revés, precisament perquè aquests existeixen, perquè els coneixem i perquè creiem en ells, és pel que podem percebre millor allò que en nosaltres és contrari a ells. Hem intentat parlar des de l'amor al més valuós d'Occident i des de la nostra fe en això.

Des d'aquí, i a la vista del que avui (a finals d'octubre del 2001) està essent la "guerra" de l'Afganistan, hem de dir senzillament que hauria estat possible una altra solució. Que, com ja va dir un clàssic medieval, moltes vegades *"les ocasions no fan l'home, sinó que demostren el que és"*. Alguna cosa així ens podria estar passant.

Hauria estat possible una reacció diferent de la venjança cega per l'orgull ferit. Una altra reacció semblant a la que la gent senzilla va manifestar a Nova York després dels atemptats, traient el millor de si i acudint a col·laborar en el que pogués. Aquest tipus de reaccions és la que acostuma a faltar als poderosos de la terra. Una reacció que atengüés no solament els efectes sinó les causes, que fos veritablement dialogada i no comprada o imposada, que, sense renunciar a exercir la justícia, s'atengüés als principis elementals de tota administració de justícia, entre ells el de la presumpció d'innocència fins que emeti el seu veredicta una instància diferent de la que aplicarà la pena. I que no oblidés que la generositat és precisament la mostra més gran de força: el qui se sent dèbil és el qui se sent menys capaç de ser generós.

Creiem que fins avui no ha estat així. Només podem desitjar i treballar perquè això no acabi portant a la humanitat mals més grans dels que pretenia evitar. Per això acabem amb les mateixes paraules que van tancar un altre Quadern del nostre Centre, publicat el 1991, davant la "guerra" del Golf.

"El veritable pròleg d'aquesta guerra no cal buscar-lo en el 17 de gener ni en el 2 d'agost, sinó en la llarga condemna de vexacions i d'humiliacions d'Occident cap al món islàmic. La cultura islàmica segurament està necessitada d'una "Il·lustració", però potser la que necessita no és la nostra pròpia il·lustració occidental, que ja ha revelat suficientment les seves contradiccions... Tot això ho podem dir sense fer cap defensa a ultrança de l'Islam, i encara menys del fonamentalisme islàmic, sinó solament com a expressió del temor que Occident hagi menyspreat la capacitat de resistència i de desesperació dels àrabs, i pugui estar coadjuvant a una autèntica "libanització" de tot el planeta..., Aquest és el carreró sense sortida on ens ha portat l'actual "desordre internacional". La història ha perdut una gran ocasió per al diàleg intercultural" (Quadern 38, *Reflexió sobre la guerra del Golf*, p. 15).

Malauradament, ens fa por que aquestes paraules s'hagin fet més vigents en comptes d'haver passat de moda.

Cristianisme i Justícia
Consell Permanent, 6.11.2001

APÈNDIX: CLAM DELS POBLES PER LA JUSTÍCIA, LA SOLIDARITAT I LA PAU

*(Document signat per un grup de bisbes i pastors,
catòlics i protestants, el 20 d'octubre del 2001)*

Els sotasignats, bisbes i pastors evangèlics i catòlics del Brasil i d'altres països d'Amèrica Llatina, reunits en una jornada d'estudi, reflexió i pregària, a Ibiúna, Sao Paulo, del 15 al 22 d'octubre de 2001, volem expressar la nostra angoixa i preocupació davant l'actual situació internacional.

Condemnem tot i qualsevol acte terrorista, com els de l'11 de setembre passat, que van suscitar repudi i consternació universal, per la seva bogeria i pels milers de víctimes que van provocar, incloent-hi les dels equips de salvament. Per tot arreu s'ha sentit un gran clam per la justícia, al costat de gestos de compassió i solidaritat amb les víctimes i els seus familiars.

D'altra banda, la indeguda transformació del clam per la justícia en actes de venjança i represàlia amb bombardeigs aeris contra l'Afganistan és igualment terrorisme, practicat ara per governs que es presenten com democràtics, civilitzats i cristians.

Els bombardeigs estan provocant innombrables víctimes, incloent-hi dones, nens i vells, destrucció d'infraestructura, augment de la fam i la desesperació, agreujament de la situació sanitària, estan llançant al carrer milions de refugiats. S'incita, deliberadament, a un enduriment de la guerra civil entre faccions polítiques rivals amb renovats sofriments per a la població.

Avui el clam per la justícia va acompanyat d'un creixent crit per la pau que s'expressa en reiterades protestes i marxes contra la guerra, en manifestos i celebracions ecumèniques i interreligioses a favor de la pau.

Ens unim a totes aquestes persones i institucions religioses i civils i a les nostres comunitats per proposar, a la llum de la Paraula de Déu i d'aquest anhel profund dels nostres pobles, un renovat afany per la justícia i el diàleg, la solidaritat i la pau.

“El fruit de la justícia serà la pau” (Isaïes 32, 17)

La prolongada indiferència internacional davant les situacions d'inhumana misèria que afecten una part majoritària i creixent de la població mundial està deixant una petjada de sofriment i de mort per tot el món, i també està generant ressentiments i protestes contra un reduït nombre de països que imposen aquest nou ordre internacional, del qual ells gaudeixen amb el suport d'organismes internacionals i de les seves polítiques de reajustament econòmic. Aquestes polítiques neoliberals estan provocant desastres econòmics i financers a molts països doblegats sota el pes de deutes externs impagables, o afectats per bruscos moviments i atacs a les monedes locals per part del capital especulatiu.

Als països pobres s'assisteix al retorn de malalties i epidèmies, tals com el còlera, la tuberculosi, la febre groga, la malària, que semblaven controlades, i a l'aparició de pandèmies, com la SIDA, que devasten continents sencers.

Darrere de gairebé totes aquestes guerres actuals es mouen els interessos de les indústries bèl·liques i la disputa pel domini dels mercats i el control de recursos naturals estratègics, com el petroli i el gas.

Sense la superació de les tensions provocades per l'exclusió i la marginació de grans majories; sense el compromís concertat i sincer per disminuir les desigualtats internacionals, per eliminar la fam, el racisme, la discriminació contra les dones i les minories ètniques religioses, per cancel·lar o reduir el deute dels països pobres i per limitar la destrucció i els danys ambientals, difícilment es gestaran les condicions per a una pau duradora.

“Mai més la guerra! Mai més la guerra! És la pau la que ha de guiar el destí de tota la humanitat. Si voleu ser germans, deixeu caure les armes de les mans!”, va ser el crit de Pau VI, el 4 d'octubre de 1965, davant de l'Assemblea de l'ONU, a la ciutat de Nova York, avui ferida pels atemptats.

Persones i països que van sofrir els horrors i la bogeria de la guerra sense cap tipus de límit i que es va consumir en l'holocaust d'Hiroshima i Nagasaki, només es poden unir a la veu i el testimoni de savis pastors, com Mahatma Ghandi, Martin Luther King, Oscar Romero, màrtirs de la justícia i de la pau, que van viure la no-violència activa, com una actitud espiritual i política.

Davant les modernes armes de destrucció massiva i de la guerra nuclear, química o biològica, que posen en risc la supervivència del planeta terra i de la mateixa humanitat, només hi val la condemna ètica, sense embuts, pronunciada per Joan XXIII a la *Pacem in Terris*: *“No és possible pensar que en aquesta nostra era atòmica, la guerra sigui un mitjà apte per trobar satisfacció als drets violats”* (núm. 127).

Als qui avui pretenen justificar la guerra, recordem la paraula ferma del Concili: *“Qualsevol acció bèl·lica que porta a la destrucció indiscriminada de ciutats senceres o de vastes regions amb els seus habitants és un crim contra Déu i el mateix home, que ha de ser condemnat amb fermesa i sense dubtes”* (GS núm. 47,9).

El que s'està gastant en l'operació militar contra l'Afganistan seria suficient per alliberar aquesta nació, i moltes d'altres, de la fam, la misèria i la destrucció a què estan sotmeses, inaugurant, així, relacions de respecte i cooperació, d'ajuda, solidaritat, i no agreujant sofriments i implantant noves llavors d'odi i d'incomprensions.

L'únic camí per la pau és el de la superació de les injustícies i les divergències, en el marc d'un diàleg supervisat per instàncies polítiques i jurídiques internacionals legítimes, que haurien de ser més respectades i enfortides, com l'ONU o el Tribunal de la Haia, davant del qual han de ser portats, jutjats i castigats, si fossin trobats culpables, els sospitosos de crims de guerra i terrorisme.

Guerra i venjança contra una altra nació sobirana, pràcticament indefensa, d'una manera unilateral i imperialista, per un o més països, que són alhora part i jutge, destrueixen les bases de la convivència internacional i instauren la llei de la selva, i més greu encara, tot destruint les salvaguardes del dret.

Una de les primeres víctimes de la guerra és la veritat. Les guerres modernes són lliurades als camps de batalla, però també, i sobretot, en els mitjans de comunicació social. La mentida i la manipulació de la veritat, la demonització de l'adversari i la intoxicació de la població amb desigs de venjança i odi dificulten la negociació, el diàleg i la restauració de la concòrdia i de la pau.

Denunciem i condemnem amb tota vehemència la caricatura que s'està difonent de la fe islàmica i del món àrab, i que converteix en sospitosos persones, pobles i religions. A ells els demanem perdó per la injusta ofensa que els arriba de l'occident cristià. Això només agreuja els malentesos, fomenta prejudicis i augmenta les tensions internacionals.

Una mirada sobre nosaltres mateixos i sobre la situació que vivim ens invita a una actitud d'escolta, de pregària, però també de decidit afany en la construcció de la justícia i de la pau, que comença en el nostre viure quotidià per gestos contra les injustícies i desigualtats, els prejudicis i les discriminacions, per actituds de compassió pels pobres i els petits, de lluita per polítiques socials inclusives i per un nou ordre internacional.

La justificació de la guerra no és ni humana ni evangèlica, i Jesús col·loca entre les Benaurances aquella a la qual som cridats a posar en pràctica en aquest moment, la dels constructors de la pau:

“Feliços els qui treballen per la pau: Déu els anomenarà fills seus” (Mateu 5, 9).

*Ibiúna, Sao Paulo, Brasil,
20.10.2001. Siguen 25 firmes*

1 Us remetem, per a més informació, al Quadern de Lluís Sols, *L'Islam. Un diàleg necessari* (núm. 82 d'aquesta col·lecció) que ens sembla imprescindible.

2 En els capítols 55 i 56 de l'Alcorà hi ha dues escenes similars a la del judici final de Mt. 25. I allà, entre el que es promet als “de la dreta”, trobem “verges excel·lents, formoses, hurís enclaustrades en pavellons, que abans d'ells ningú no haurà tocat”... “estaran ajaguts sobre tapissos elevats. Les hurís que hem format, a les quals mantenim verges, coquetes, de la mateixa edat, pertanyeran als de la dreta”. Encara que aquestes promeses no s'hagin de prendre literalment (en altres moments es parla de “les pròpies esposes, pures”, etc.; i el Nou Testament insinua alguna vegada imatges com les del banquet o la nova ciutat), sí que crida l'atenció l'absència de tota al·lusió sexual en el cel cristià (fonamentada potser per la paraula de Jesús a Mt 22,30). Al N. T. sembla preocupar-li més la recerca d'un llenguatge que parla de la superació de la finitud (perills, llàgrimes, mort, dol, treball...) i de les mediacions religioses (“De temple no

- n'hi vaig veure, perquè el seu temple és el Senyor... La ciutat no necessita que la il·luminin el sol o la lluna, perquè la glòria de Déu l'omple de claror": cf. Ap 21,22-23).
- 3 Tot i així, els experts fan notar que les paraules clement i misericordiós provenen de l'arrel RHM que significa entranyes. I que potser Mahoma va evitar la paraula amor per evitar una concepció sexual de l'amor de Déu.
 - 4 Sobre els sufís és molt recomanable: E. GALINDO, *La experiencia del fuego*, (ed. Verbo Divino).
 - 5 Per exemple, en la dominació europea sobre el Magrib, en l'anglesa sobre l'Orient (amb l'aparició a l'Afganistan de l'activista al-Afghaní que va trobar en la religió musulmana els fonaments per a la seva lluita anticolonial). O en els 4.000 milions de dòlars que el congrés nord-americà regala cada any com a ajuda a Israel...
 - 6 No es tracta aquí només de la barbàrie comesa a l'Iraq, sinó d'altres atrocitats semblants com la invasió de Panamà, al preu de 3.000 morts, per capturar un antic aliat "traïdor", el bombardeig del Sudan, el muntatge de la "contra" nicaragüenca per deixar després aquell país sumit en la més espantosa misèria, el suport explícit a la barbàrie de Pinochet a Xile. I juntament amb ells, la cada vegada més menyspreable covardia de la Unió Europea quan oblidava les seves proclames de defensa dels Drets Humans per temor a represàlies econòmiques...
 - 7 Que representen els quatre imperis de la història passada: assiri, mede, persa i el d'Alexandre.
 - 8 Vegeu, per exemple, l'article de Carlos Taibo a *La Vanguardia* del dimarts 6 de novembre.
 - 9 Cf. 5,85. Vegeu també 2,59; 5,18; 57,27.
 - 10 Aquestes condicions les recordaven als EUA les cartes al president Bush, tant dels bisbes catòlics com dels provincials jesuïtes. Més meritòries, precisament, per venir de ciutadans nord-americans.
 - 11 De l'obra en col·laboració editada per Cristianisme i Justícia: *El neoliberalismo en cuestión*, Santander 1993, p. 172.
 - 12 S'atribueix al canceller Bismarck la frase que "mai no es menteix tant com abans d'unes eleccions, durant una guerra i després d'una cacera".
 - 13 Frase presa de la dedicatòria d'un poema de P. Casaldàliga a Leonel Rugama (assassinat per la dictadura de Somoza als 20 anys): "A L. R. perquè va cometre el delict de prendre's la vida seriosament".
 - 14 El mateix dia 11 de setembre van morir de fam 35.000 nens innocents, sense que cap mitjà de comunicació donés la notícia ni es proposés buscar-ne els culpables...
 - 15 Per no citar l'altra dada (contra la qual podrien invocar-se falses excuses) que, el 1987, l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar una resolució molt forta contra el terrorisme, amb només dos vots en contra que van ser el dels EUA i el d'Israel...
 - 16 L'original grec dels evangelis comet la mateixa violència lingüística que la nostra traducció, en parlar de Mammón (la riquesa) sense article i com personificat: la riquesa convertida en un Déu, que és la riquesa privatitzada. Igual que quan Quevedo, en la seva *letrilla*, parla de "Don Dinero".